

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ АДМІНІСТРАЦІЇ КИЇВСЬКОГО РАЙОНУ
ХАРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЦЕНТР ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ № 3
ХАРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»**

**Виховання любові та поваги
до народних символів України
засобами мистецтва бісероплетіння.**

Харків 2016

**Рекомендовано методичною радою комунального закладу
«Центр дитячої та юнацької творчості № 3 Харківської міської ради»**

Протокол № 2 від 16.12.2015

Рецензенти: Жиліна Любов Василівна, директор комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 3 Харківської міської ради»;
Жога Алла Вікторівна, заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 3 Харківської міської ради».

Автор-укладач: Кононова Ольга Петрівна, керівник гуртка «Бісероплетіння» комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 3 Харківської міської ради».

Анотація

У методичному посібнику міститься добірка матеріалів щодо формування патріотичних і громадянських якостей особистості гуртківця засобами національно-патріотичного виховання.

Методична розробка присвячена вихованню ціннісного ставлення гуртківців до нашої держави й суспільства.

Проаналізовано основні тенденції та зміст патріотичного виховання особистості, а також методи, засоби й форми патріотичного виховання.

Методична розробка висвітлює специфіку та використання методів за допомогою яких здійснюється вплив виховання національної самосвідомості вихованців у гуртку «Бісероплетіння» центру дитячої та юнацької творчості № 3 Харківської міської ради.

Методична розробка розрахована на допомогу педагогам позашкільних навчальних закладів з метою підвищення їх професійної майстерності, теоретичних і практичних завдань у вихованні молоді на сучасному етапі розвитку України.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. Втілення Концепції національно-патріотичного виховання в позашкільних навчальних закладах.....	7
РОЗДІЛ II. Бісероплетіння як вид декоративно-прикладного мистецтва	13
2.1. Виникнення та розвиток бісероплетіння.....	13
2.2. Техніки виконання бісероплетіння та їх регіональні особливості...	16
2.3. Стан розвитку бісероплетіння в Україні.....	20
2.4. Виховання любові та поваги до народних символів України засобами мистецтва бісероплетіння.....	25
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.*

В. Сухомлинський

Процес розвитку національної самосвідомості громадян України у наш час набув особливого значення; він потребує глибокого вивчення. Нині, у час зростання національної самосвідомості, етнокультурні проблеми набули актуальності й гостроти. Це пов'язано з тими історико-культурними, соціально-економічними й суспільно-політичними процесами, які відбуваються нині у країні. На цьому етапі одним із важливих завдань сучасної освіти є науково-педагогічне вирішення проблеми виховання національної самосвідомості в учнівської молоді. Її вирішення потребує створення чіткої системи виховання учнів як у загальноосвітніх школах, так і в позашкільних навчальних закладах.

Позашкільна освіта й виховання є складовою системи безперервної освіти. Вона історично базується на традиціях виховання особистості, що їх сформували представники різних національних спільнот України, і є сприятливим соціокультурним середовищем для проведення різнопланової виховної роботи, в тому числі й виховання в учнів національної самосвідомості. Значення позашкільної роботи у розвитку особистості посилюється тим, що вона сприяє вихованню не лише духовності й моральності, задоволенню різнобічних інтересів, а й стимулює творчий розвиток, виховує позитивне ставлення до національних і загальнолюдських культурних цінностей.

В даний час актуальною стала проблема збереження культурної і історичної самобутності України, національних традицій, непорушних етичних цінностей народу. Декоративно-прикладне мистецтво органічно

увійшло до сучасного побуту і продовжує розвиватися, зберігаючи національні традиції в цілості. Воно містить в собі величезний потенціал для освоєння культурної спадщини, оскільки донесло до сьогоднішнього дня практично в неспотвореному вигляді характер духовно-художнього збагнення світу.

У зв'язку з швидким зростанням обсягу знань, збільшенням кількості годин дисциплін гуманітарного і природничо-наукового циклу і зниженням пізнавальної перетворюючої наочно-практичної діяльності дітей, виникає потреба в створенні додаткових освітніх програм декоративно-прикладної творчості. Такі програми сприяють розвитку інтересу до культури своєї Батьківщини, витоків народної творчості, естетичного відношення до дійсності, виховання світогляду, правильного уявлення про взаємозв'язок «Природа – Людина – Наочне середовище».

Виховання незалежної і гармонійної особистості, справжніх патріотів нашої Батьківщини – найголовніше завдання освітян. Потрібно бути цікавим для своїх вихованців, але й не забувати, що виховання – це не розвага, а процес утворення моральної і духовної основи людини. Сьогодні як ніколи постає питання про національне-патріотичне виховання підростаючого покоління.

Успішна держава – це успішні громадяни, які сповнені національної свідомості, любові до рідного краю, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, традицій та звичаїв, горді за свою землю і здатні поважати своїх сусідів, толерантно ставитися до культури всіх народностей, які проживають в Україні.

РОЗДІЛІ. Втілення Концепції національно-патріотичного виховання в позашкільних навчальних закладах.

У Національній стратегії розвитку освіти України головною метою системи освіти нашої держави є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості як відданого своєї державі громадянина, виховання покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Така система освіти має забезпечувати формування особистості та патріота країни, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтуватися в сьогоденних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці у ХХІ столітті. Пов'язані з цим питання порушуються у Концепції педагогічної освіти, державній національній програмі «Освіта», Законах України «Про освіту» та «Про виховання дітей і молоді».

Сьогодні в умовах величезних змін у соціальному, економічному і політичному житті України постала проблема радикальної перебудови у сфері виховання. Державна національна доктрина визначила головну мету національно-патріотичного виховання на сучасному етапі – це передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України: національної свідомості, розвинутої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей, таланту. До провідних завдань ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави належать:

- 1) формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати на користь держави, готовність її захищати;
- 2) забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу;

- 3) формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою;
- 4) прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та представників інших націй, які живуть в Україні;
- 5) виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- 6) утвердження принципів вселюдської моралі, правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та моралі;
- 7) формування творчої особистості, виховання цивілізованого господаря;
- 8) виховання поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки;
- 9) формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю.

Метою національно-патріотичного виховання є виховання молоді людини – патріота України, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно само реалізуватися в соціумі як громадянин, професіонал, носій української національної культури.

Сучасне виховання базується на системі цінностей, які через культуру, традиції, філософію, релігію вказують на вектор виховних зусиль, формують виховний ідеал. Існують інші цінності життя, які пов'язані з вихованням справжнього громадянина: вірність, піклування про дітей, піклування про батьків і старших у сім'ї, взаємодопомога і любов до батьків, культура праці, дотримання народних звичаїв і традицій, пам'ять про предків, гостинність.

У своїй роботі керівники гуртків повинні орієнтувати дітей і на загальнолюдські цінності: гуманізм, працелюбство, захист прав людини,

критичне мислення, повага до культури різних народів, високий рівень знань, толерантність, розуміння, що земля – наш спільний дім, а світовий спокій і злагода між людьми і державами – головна умова існування землі і людства.

У процесі національно-патріотичного виховання потрібно враховувати таку систему компонентів духовного світу особистості українця:

1) національна психологія – психологію працюючого господаря, вмілого хлібороба, захисника прав особистості і державної незалежності, духовної спадщини народу;

2) національна філософія – самобутня система ідей, поглядів народу на суспільство, всесвіт, духовний світ людини, проблему її долі;

3) національний світогляд – система поглядів, переконань, ідеалів, які складають основу національної духовності;

4) національна правосвідомість – життя за законами добра і краси, правди і справедливості, гідності і милосердя;

5) національна мораль – людяність, доброта, милосердя, співпереживання як найбільші духовні надбання;

6) національний спосіб мислення – своєрідна істотність, завдяки чому із століття в століття відтворюються і розвиваються самобутня культура і душевне багатство українців;

7) національний характер і темперамент, гостинність і щедрість, талановитість, глибокий ліризм, свободолюбство;

8) національна ідеологія – ідейне багатство нації, система філософських, політичних, правових, економічних, моральних, естетичних та релігійних поглядів і переконань;

9) національна свідомість та самосвідомість – почуття гордості за приналежність до української нації.

В нашій країні позашкільна освіта посідає провідне місце у підготовці молодого покоління до життя. В позашкільному закладі здійснюється цілеспрямований педагогічний процес. Позашкільний навчальний заклад несе моральну відповідальність за розвиток громадянської культури і й

відповідальності гуртківців за майбутнє своєї держави. Виховання патріотичних і громадянських якостей учнівської молоді в позашкільних навчальних закладах відбувається в процесі різних форм навчальної роботи. Вони передбачають організацію і здійснення навчально-виховного процесу в межах офіційно відведеного часу та участь у різноманітних заходах, що проводяться як у гуртку «Бісероплетіння» так і у закладі.

Для досягнення мети патріотичного і громадянського виховання суттєву роль відіграють виховні заходи. Вони сприяють поглибленню знань гуртківців з історії та культури українського народу, його традицій, формуванню патріотичних поглядів, переконань та почуттів, відповідної поведінки.

Важливим є залучення вихованців до діяльності в учнівському самоврядуванні. Учнівське самоврядування розглядається як лабораторія громадянського та патріотичного виховання. У гуртку «Бісероплетіння» організовуються заходи, присвячені національним святкам. Утвердженню патріотичних почуттів, співпричетності до важливих подій сприяє участь вихованців в організації цих свят. Досить поширеними формами проведення заходів є змагання на краще виконання доробок з бісеру, організація фотовиставок, вечори запитань і відповідей, «круглі столи», дебати тощо. У нашому гуртку я намагаюся сформуванню національно-свідомого громадянина з високими патріотичними почуттями.

З метою надання виховній роботі більш емоційної привабливості використовується яскравий фактичний матеріал, позитивні приклади патріотизму відомих історичних діячів, героїв, справжніх патріотів країни.

Не менш важливим є розповідь про внесок у світовий розвиток науки, культури, спорту. Без сумніву, вихованці проймаються почуттям гордості, коли дізнаються про досягнення українського народу. Знайомство з науковим внеском наших вчених, з високохудожніми роботами майстрів кіно, зі світовими спортивними результатами сприяє вихованню в гуртківців патріотичних якостей, формуванню в них високого громадянського ідеалу.

Герої є і в наш час. Знання про їх подвиги, про справжніх громадян країни дозволяє доводити, що патріот – не книжне слово, не романтизований образ, а реальність.

«Круглі столи», як форма патріотичного виховання гуртківців, високо оцінюється педагогами, оскільки їхні учасники мають змогу вільно висловлювати свої думки, взаємно збагачувати один одного знаннями, утверджувати власні патріотичні переконання, знаходити рішення в проблемних питаннях, поважати думку співбесідників, аргументовано доводити правильність власної позиції. Учасники демонструють знання теми й перспективи її розвитку. Проблемою для обговорення може бути така тематика: «Мода на патріотизм», «Український патріотизм», «Сучасні герої» та інші. Круглі столи надають дітям можливість висловлювати свої думки, сперечатися, доводити свою правоту, відстоювати власну позицію.

Дебати також є формою патріотичного виховання. У формуванні патріотичних поглядів і переконань вихованців важливе місце відводиться створенню ситуацій, в яких виникає потреба у відстоюванні гуртківцями своєї думки, завдяки чому починає формуватися власна точка зору, змінюватися внутрішня позиція, з'являється здатність до утвердження власних адекватних переконань. Під час таких дискусій формується культура мовлення, простежується логіка вихованців, формуються інтелектуальні здібності, відбуваються зміни поглядів на суспільні явища, переоцінку цінностей. Одночасно вони починають замислюватися над сенсом буття, над гарантованими Конституцією правами і свободами, поважати і захищати їх, намагаються зрозуміти своє призначення як особистості й громадянина в суспільстві. Успішне розв'язання завдань виховання патріотизму в навчальних закладах залежить від форм організації та змістовного наповнення навчально-виховного процесу, пошуку яких українські педагоги приділяють особливу увагу.

Одним із джерел, яке дозволяє зрозуміти особливості національно-патріотичного виховання, збагнути особливості сприйняття та осмислення

своєрідності свого буття є декоративно-прикладне мистецтво. Воно відзначається багатством художніх засобів, за допомогою яких втілюються певні ідеї відродження об'єктивного життя народу. Декоративно-прикладне мистецтво є вищою формою естетичних смаків, художніх оцінок, уявлень, поглядів та ідей, які стихійно склалися в народному середовищі на рівні буденної свідомості, масової психології. Активне використання народних промислів на заняттях гуртків цього напрямку відкриває широкі перспективи підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Спілкування вихованців з творами народного мистецтва, їх участь у самому процесі виготовлення корисних і потрібних речей відіграє суттєву роль для загального художнього розвитку дітей. Складовою частиною загальної національної культури є народне мистецтво, суть якого полягає у безперервності існування в часі, в спадкоємності. Твори народного мистецтва вчать бачити красу рідного краю, виховують шану до людей, які створюють його матеріальні та духовні цінності. Знайомство гуртківців з творами декоративно-прикладного мистецтва надзвичайно розширює їх творчу фантазію, розвиває уяву, сприяє вихованню національної самосвідомості, забезпечує психологічну і практичну підготовку підлітків до трудового життя, духовно збагачує їх, прилучає до народної культури.

Формування національної свідомості – робота багатопланова, яка інтегрується в різні напрямки освітньої діяльності. Так, у процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва, вихованці невимушено доторкаються до світу прекрасного. Важливе значення мають думки та переконання В. Сухомлинського щодо впливу творів мистецтва на виховання громадянина-патріота, бо мистецтво – величезна сила, здатна пробуджувати почуття гордості за людину. Треба, щоб це почуття пробуджувалося й міцніло в зв'язку з патріотичними ідеями, суть яких розкривається в художніх образах. Тож, є три основних шляхи патріотичного виховання дітей засобами мистецтва: знайомство вихованців з творами мистецтва, визначення ролі творів мистецтва для вихованців, закріплення й поглиблення отриманих

знань на практиці.

Основними завданнями цих напрямків є розвиток творчості, художньо-естетичного смаку засобами українського національного мистецтва; виховання любові до Батьківщини; ознайомлення з історією українського народу, його звичаями, традиціями, побутом; створення системи змістовного дозвілля з використанням українських звичаїв, обрядів, традиційних свят. У гуртку «Бісероплетіння» національно-патріотичне виховання відбувається шляхом організації та проведення змагання на краще виконання доробок з бісеру, виховних заходів, «круглих столів», дебатів вечори запитань і відповідей тощо.

РОЗДІЛ II. Бісероплетіння як вид декоративно-прикладного мистецтва.

2.1. Виникнення та розвиток бісероплетіння.

Люди вважають, що бісер – це невеличкі або малюсінькі (найчастіше скляні) бусинки з наскрізними отворами, крізь які їх можна нанизувати на дротик, нитку або волосину. Використовуючи бісер, можна створювати всілякі кольє й намиста, браслети й каблучки, амулети й предмети домашнього побуту; ним прикрашають головні убори й одяг (включаючи царський й патріарший (тобто верховного духівництва), роблять іграшки й сувеніри, оздоблюють картини й ікони, а на початку ХХІ століття з бісеру був створений навіть цілий садок натуральної величини.

За всіх часів люди високо цінували видатні зовнішні якості бісеру. Усі бачили, що бісер – це дуже гарний, міцний і стійкий матеріал. Він не псується від часу, як тканина: шовк або вовна, не занадто чутливий до світла, тобто не вигорає так сильно, як папір, тканина або фарба, і не ламається. А почалося все зі звичайних великих скляних бусинок. Як тільки людство відкрило рецепт виготовлення скла, майстри й майстрині різних народів стали розшивати бусинками одяг і робити з них прикраси. Згодом технологія виготовлення бусин ускладнювалася, дозволяючи робити бісеринки усе

дрібнішими й дрібнішими. Бісеринки-крихітки з'явилися в епоху розквіту славетних венеціанських майстерень. Тоді вони досягли такої витонченості, що на кращих стародавніх вишивках ряд бісеринок, що нашивалися на полотно, виявлявся рівним товщині ниточок цього полотна. Так само виготовлявся й склярус, тільки його, на відміну від бісеру, нарізали не дрібно, а залишали скляною трубочкою довжиною три й більше міліметри. Вчені вважають, що перші бусини вигадали первісні люди багато тисячоліть тому. Свої перші прикраси або обереги вони робили із мушлів молюсків, зубів і кісток тварин, переможених на полюванні, різноманітних камінчиків, перлин, кругляшків із глини, насіння рослин. Усе це нанизувалося на волосся коня або мамонта, міцні травинки або інші природні волокна...

Отже, батьківщиною бісеру прийнято вважати Стародавній Єгипет, де протягом багатьох сторіч із непрозорого скла виготовляли штучні бусинки. По-арабськи вони називалися «бусра» (у множині «бусер»), звідси й з'явилася його нинішня назва. Відомо, що вже біля п'яти тисяч років тому серед єгиптян було багато видатних майстрів, які зуміли подружитися з каменем і розгадати безліч його секретів. Вони займалися огранюванням, поліруванням і свердлінням аметисту, гранату й інших каменів. Це заняття стало дуже популярним не тільки в Єгипті, але й ще в одній колисці людської цивілізації – Месопотамії. Тут ляпіс-лазур (як називали лазурит) перероблявся в бусинки круглої й циліндричної форми. Тоді ж став відомий і бісер з обпаленого піску, що вироблявся з добавками жирної глини. Такому прадідові сучасного бісеру дали назву «фаянсовий». Власники прикрас із такого бісеру були щасливіші не менш, ніж сучасні модниці. Втім, більшу частину дорогоцінних бісеринок люди присвячували все-таки богам, яких у стародавньому пантеоні налічувалася не одна сотня. Скляні буси ближчих до нас століть були знайдені вченими у гробницях стародавніх єгиптян, часів 18-ої династії (1580 рік до н.е.). Ці буси були дуже високої якості. Земні вчені погодилися з тим, що єгиптянам знадобилося дуже багато часу, щоб так добре освоїти технологію виготовлення бусинок і довести її до такої

досконалості. На думку археологів, єгиптяни вміли робити скляні буси вже за часів 12-ої династії (2000 рік до н.е.).

Як видно з археологічних розкопок, бісеринки-бусинки з Єгипту «розійшлися» по всьому культурному стародавньому світу. Звичайно, із плином часу, розвитком техніки й на догоду вимогам мінливої моди бісер і бусини урізноманітнювалися. Майстри знайшли способи поживлювати однотонний фон своїх бусинок орнаментом з різних поєднань смужок, зигзагів, кілець, кружечків, цяток. До пізніших часів Римської імперії, навіть в епоху Меровингів (перша королівська династія у франкській державі (V-VIII вв.), походить від легендарного родопочатківця цієї династії – Меровея). Єгипетські буси залишаються ходовим товаром, який поширився з Єгипту через Массилію (нинішній Марсель) і Ольвію (біля устя Бугу), а пізніше через Аквілею, у найвіддаленіші країни Європи. Так бісер став однією з говірок першої загальнолюдської мови спілкування – мови Краси! З поширенням класичної греко-римської культури в Європі скляні заводи з'являються навіть у так званих варварських країнах: у Галлії (нинішня Франція) і Німеччині, де поруч із виробництвом скляного посуду почалося виготовлення дрібних скляних прикрас, намиста, бісеру й імітація (підробка) дорогоцінних каменів. Широко поширена була імітація дорогоцінних каменів зі скла, але вже до середини середньовіччя багаті люди й цінителі перестали носити фальшиві коштовності. Тоді кольорове скло стали використовувати в інших цілях: для чудових візантійських, равенських і раннє венеціанських кольорових мозаїк та для візантійських і романських емалей. Європейські музеї зберігають досить ранні зразки бісеру кінця XI – початку XIII століть, де поруч із справжніми перлами й коралами, використовувався для вишивки дрібний шліфований бісер. Особливо часто його можна бачити на церковних вбраннях і реліквіях. Різні країни сприймали бісер по-різному. Оскільки майстерність вироблення бісеру вимагала великої тонкості й уміння, вона не прищепилася в тих країнах, які краще вміли цінувати важкий гострий меч і відвагу. Якісний гарний бісер приходив туди звідкись ззовні.

Секрети його виробництва були досягнуті не в Німеччині й Галлії, а в більш чуйній і артистично розвинутій Візантії. Спадкоємиця східної частини Римської імперії увібрала й переосмислила майстерність і досягнення народів Середземномор'я, древню мудрість Сходу, вплинула на культурний і духовний розвиток всієї європейської цивілізації й багатьох сусідніх народів. Вважається, що у Візантію рецепт виробництва бісеру прийшов від еллінів, а вже звідтіля до ще молодої Венеції. Венеція – батьківщина багатьох великих художників і скульпторів, тонких цінителів краси сприйняла появу нового мистецтва дуже тепло й навіть захоплено! Тут скляне мистецтво оселилося на цілі сторіччя не знаючи суперників. Венеціанський бісер, ці «*piccolilavoridivetro*», наводнив собою весь світ, приносячи колосальні прибутки Венеціанській республіці.

2.2. Техніки виконання бісероплетіння та їх регіональні особливості.

У 1000-ому році у Венеції вже розміщалися розвинені скляні заводи. Мозаїки собору Св. Марка, що почав споруджуватися приблизно в цей час, указують на існування дуже розвиненої скляної справи. Зберігся указ від 1221 року вищого керівного органу Венеції – Ради про перенесення всіх скляних майстерень із самого міста Венеція на сусідній острів Мурано. Цей захід був викликаний міркуваннями пожежної безпеки; одним лише бісерщикам дозволялося на деякий час залишитися в самій Венеції, але з певними застереженнями: вони повинні були селитися на певній відстані один від іншого. Корпорація склярів розділялася за спеціальностями. Майстри «*Yerixelli*» робили бусини, бісер та інші дрібні речі, скляні гудзики або заголовні букв, які призначалися для розфарбування. До речі, підробка дорогоцінних каменів, настільки поширена в Німеччині, багатьма указами венеціанського уряду суворо переслідувалася. У Венеції вмiли цiнувати дійсно прекрасне! Пізніше майстри-бісерщики спеціалізувалися на виробленні того чи іншого сорту бісеру. У майстернях Мурано склалася

згодом своя класифікація цих сортів. Вище було згадано про знаменитий «Millefiori» – наслідування Олександрійського строкатого намиста і ще в переліку бісерного виробництва значилися: «Artedelmargaritaio» – масивні тверді намиста й бісер; «Lavoriminuti a ferraza» – дрібний бісер; «Lavorigrossi a spiedo» – великий бісер; «Artedelperlaio» – дуті намиста й бісер, і ще багато чого іншого. Вироби Мурано зайняли значне місце в торгівлі Венеції, приносячи величезні доходи. На відміну від гномів, венеціанці вимінювали за свій бісер прянощі, тканини, золото. Навіть у важкодоступні місця африканських пустель проникав венеціанський бісер; він використовувався в тубільців замість монет. Венеція ревно оберігала секрети скляного виробництва. З 1275 року під загрозою конфіскації (вилучення всього майна) заборонявся вивіз із Венеції скла незакінченої обробки, сирих матеріалів, які входять до складу скла і навіть розбитого скляного посуду, щоб не дати можливості аналізувати його склад. Імена митецьких майстрів-склярів стають знаменитими і доходять навіть до наших днів. У першій половині XIII століття славилися майстри Матео й Ніколо. У 1490 році Сенат ставить скляне виробництво під особливу охорону Ради Десяти. Робиться все можливе, щоб утримати у Венеції майстрів, не допустити їхнього виїзду в чужі краї. Їм надаються привілеї зовсім виняткові в суворо-аристократичній Венеції: у 1376 році Сенат видає указ, згідно з яким патрицієві дозволяється женитися на дочці скляра, і діти його визнаються шляхетними патриціями. Син знаменитого бісерного майстра Ніколо, сміливий мореходець Марко Поло, зрозумів, який величезний успіх у міновій торгівлі можуть мати скляні намиста й бісер у тубільців тропічних країн. Він барвисто описав це у своїх оповіданнях. Звичайно, тубільцям кольоровий іскристий бісер і бусини здавалися справжнім дивом. Відкриття Америки надзвичайно сприяло розквіту бісерної справи, тому що тубільці Америки виявилися найзавзятішими прихильниками бісеру й намиста. Ніколи виробництво не відчувало такого підйому, як наприкінці XV й початку XVI століть. Не треба, звичайно, думати, що тільки тубільці були шанувальниками венеціанських

бісерщиків. Величезний збут ішов у Європу. На ярмарках і торговельних рядах всіх європейських держав Венеціанський бісер займав почесне місце й швидко розкупувався. Бували навіть спеціально-бісерні ярмарки. Є документальні свідчення, що в місті Нюрберзі знаходився постійний склад венеціанського бісеру, і, звичайно, приклад цього міста не був поодиноким. Художнє уподобання до бісерних прикрас трималося дуже довго, навіть коли зірка Венеції вже стала бліднути. Воно проникало в усі шари суспільства, його можна було зустріти як у народному одязі, костюмі провінцій, так і в убранні придворної знаті. Деякі бісерні убори були приурочені навіть до певних подій. Мандрівник Кейслер, що відвідав Італію в першій половині XVIII століття, розповідав, що генуезьські дівчата були на погребальних торжествах в головних уборах, низаних із чорного шліфованого бісеру різних сортів і форм. Класифікація цих сортів, що була укладена в майстернях Мурано, дотримувалася не дуже суворо, тому у виробках, особливо намистах і чітках, бісер і бусини постійно змішувалися навіть із справжнім дорогоцінним камінням. У 1649 році якийсь Джіованні Менардо почав бісерну справу в місті Ампеццо. У Флоренцію виселився у 1754 році Антоніо Вістозі. Імператор Леопольд I викликав у Відень майстра П'єтро-де-Веторе. Республіка не зупинилася перед такою мірою, як посилка слідом за втікачами найманих убивць. І Веторе, і Вістозі – обоє закінчили життя від удару таємничої руки, направленої з покинутої ними батьківщини. Але конкуренція нестримно розвивалася й попит на венеціанський бісер починав поступово зменшуватися, хоча там, у центрі виробництва, робилися всілякі спроби перевершити конкурентів. Так, наприкінці XVIII століття брати Бертоліні й Вігторе Местре вдосконалили нову манеру прикрашати скляну масу металевими протримками. У ту ж епоху майстерні Мурано виготовляють безліч фальшивих перлів за французьким зразком, так званий «Perlefalfe» або «Perleda Murano» – скляні бусинки, які покривали перламутром, добутим з луски риби-верховодки. Цей винахід виявився особливо згубним для бісеру, він цілком поглинув бісерне виробництво, яке занепадало усе більше й

більше, і якісно й кількісно. Як сказав мені все той же знайомий гном: «Каміння починають підробляти тоді, коли все інше вже давно фальшиве».

Характерну рису стосунків Венеціанського уряду XVIII століття й майстрів-склярів відзначив у своїх мемуарах Казанова. Він розповідає, що не безпечно було затриматися вночі на Мурано. Грабежі й навіть убивства, які чинили мешканці цієї колонії склярів, залишалися завжди безкарними, тому що уряд боявся дратувати потрібний йому цех. Але найнебезпечніша суперниця Венеції виросла в Німеччині. Багато країн помітили величезний творчий і комерційний потенціал маленьких райдужних бусинок і намагалися прищепити культуру створення бісеру в себе. Серед таких країн однією з перших була Німеччина. На початку XVIII століття виникають бісерна справа й вироблення легкого дутого намиста в Тюрінгії. На порозі XX століття цей промисел перетворився на виробництво ялинкових прикрас зі скла. Скляне виробництво здавна існувало й у Богемії (теперішня Чехія). Технологія виготовлення скла, за версією вчених, була запозичена у сусідніх держав, але його виняткова прозорість, чистота й міцність, принесли чеським майстрам славу, яка збереглася й до наших днів. Чехи створили технологію виготовлення тугоплавкого скла, у якому замість соди використовували старовинний попел (поташ). Цей матеріал надавав склу тугоплавкість і чудові оптичні властивості. Але через високу температуру плавлення скло не піддавалося обробці в нагрітому стані. Однак, його можна було огранювати, що підсилювало гру світла у виробі. Крім товстостінних скляних посудин із глибоким огранюванням, гранувалися також бусини й бісер. Наприкінці XVII – початку XVIII століття чеське скло було дуже популярним не тільки в Європі, але й у далеких заморських країнах. На початку XVIII століття тут почали робити бісер, який нагадував венеціанський. Поряд із дрібним бісером, богемські фабриканти виробляли й склярус, і намиста, і штучні дорогоцінні камені для вишивання. У другій половині XIX сторіччя богемський бісер починають виробляти машинним способом, він стає більш дешевим, ніж венеціанський, користується великим попитом і проникає в усі

частини світу, насичуючи ринки бісерним товаром. Але й Богемії не судилося стати єдиною володаркою всесвітнього бісерного ринку, якою колись була Венеція. Нові конкуренти з'явилися у Франції.

2.3. Стан розвитку бісероплетіння в Україні.

На територіях нинішніх України, Білорусі та декількох сусідніх країн створення й використання великого й дрібного намиста процвітало з найдавніших часів. Майже нічого не дійшло з тих часів до наших днів, і офіційна історія замовчує про цілі століття й тисячоліття історії. А тим часом, і нинішнім поколінням є чому повчитися у предків. Насамперед вони вміли відчувати красу й гармонію навколишнього світу, не відокремлювали себе від неї. Мешкаючи серед природи, вони дружили зі звірами й птахами, рослинами й стихіями, намагалися перебувати в гармонії з усією розмаїтістю існуючих явищ. Вираження зовнішньої краси сприймалося ними, як відбиття внутрішньої. Вбрання, прикраси, амулети й обереги лише підкреслювали і підсилювали її. Наші прабабки в той час віддавали перевагу живим природним матеріалам і, насамперед, перлам. Цей шляхетний матеріал оспіваний народом настільки, що його білизна, матовий, переливчастий блиск залишалися емблемою чистоти й святості навіть через кілька тисячоліть і в їхніх пра-пра-правнуків. У скіфо-сарматську епоху (2-2,5 тисячі років тому) намиста вже широко використовувалися як народами північних територій, так і племенами Причорномор'я. А в часи Київської Русі вони й зовсім не були рідкістю. Причому слов'янські народи були знайомі зі скляними намистом і бісером не тільки завдяки торгівельним стосункам із країнами Близького Сходу й Візантією. Скляні намиста, персні й браслети всіляких форм із непрозорого, напівпрозорого й прозорого скла різноманітних кольорів (переважно зеленого, жовтого, синього, бузкового й чорного) виготовляли в невеликих місцевих скло майстернях. Велика кількість таких виробів і намиста виготовляли Київ, Новгород, Чернігів,

Стара Ладога, Біла Вежа, Тмутаракань. Виробництво саме бісеру з'явилося разом із Візантійськими мозаїчними майстрами, які прийшли на Русь після прийняття християнства. Але внаслідок багатовікової міжусобиці, а потім навали ханських завойовників, ця справа не утрималася, і широке виробництво скла на Русі перервалося на багато століть. Перли утворюються в раковинах деяких пластинчатозябрових або двостулкових молюсків, як морських, так і прісноводних. Цю складну назву люди дали деяким черепашкам-перлинницям. Перли утворюються тими молюсками, які здатні виділяти перламутр. Головну роль тут відіграє зовнішній шар мантиї молюска – епітелії. Саме вони виробляють при нормальних умовах перламутр, який покриває внутрішню поверхню раковини, а при особливих, не нормальних, хворобливих умовах утворюють перли. Виникнення перлини викликається потраплянням у раковину стороннього тіла, навколо якого поступово утвориться перлове зерно. Сторонній предмет механічно подразнює своєю присутністю мантию, і у відповідь вона намагається захиститися від нього посиленням відкладенням перламутру, згладжуючи поверхню й зменшуючи тертя. Якщо перлини утворюються між мантиєю і внутрішньою поверхнею раковини, то вони часто зростаються із цією внутрішньою поверхнею, й при цьому виникають так звані «половинчасті» перлини. Круглі, суцільні зерна перлів утворюються найчастіше всередині тіла молюска й зовсім вільно відділяються від нього. Зазвичай прийнято вважати, що різниця між перламутром і перлами лише в розташуванні шарів органічної речовини й вуглекислого вапна: шари в перлах розташовуються концентрично, а в перламутрі йдуть паралельно. Однак, крім розташування шарів, великий вплив на різницю між речовиною перламутру й перли має та обставина, що перламутр є нормальним відкладенням, а перлу – відкладенням, коли молюском витрачається велика кількість речовини, необхідної для самозахисту. Різниця між тим, як добували перли древні русичі та їх «цивілізовані» нащадки, полягає в тому, що люди минулого не вбивали молюска в погоні за перлиною, а, кажучи сучасною мовою, витягали з нього

хворобливий сторонній предмет. Гра кольорів перлів залежить від будови перлового зерна. Справа в тому, що перлини складаються з винятково тонких, концентрично розташованих листочків, лусочок, пластинок, які щільно зрослися. Залежно від прозорості цих лусочок промені світла зустрічаються на поверхні перлин, по-різному проникають крізь них і по-різному відбиваються. У результаті виникає маленьке чудо – так званий «перловий блиск», «глянець» або «перелив». Втім, тут теж є свої тонкощі й секрети. Перли, вийняті із раковин, твердіють не відразу, а поступово. І щоб при затвердінні він не псувався, його піддавали так званому «заморюванню». Для цього зерно клали собі до рота, тримали години дві, а після цього перли в мокрій ганчірці «дозрівали» за пазухою, поки остаточно не затвердівали. Звичайно, познайомившись із зовнішнім світом таким чином, перлина залишалася живою і дружелюбною до людини, не втрачала своєї природної сили, здобувала не тільки найкращі кольори, теплоту й прозорість, але й особливі цілющі властивості. У стародавньому мистецтві перли мали дуже широкий вжиток. Велика кількість перлів у ріках і морях послужила основою для його використання в різних областях творчості. Одним з улюблених і розповсюджених у слов'ян засобів прикрашання одягу й різних предметів побуту було шиття, яке досягло зі століттями високої майстерності. Оволодіння ним було предметом виховання й князівни, і селянської дочки. Саме в цій галузі перли мали найбільше поширення. Так повсюди виникли й розвилися різні прийоми шиття (гаптування) перлами, яке згодом перетворилося на своєрідне народне мистецтво. Шиття перлами – «низання», «саджання» є майже винятково жіночим мистецтвом. Якщо в мереживній справі іноді зустрічаються суперники в особі чоловіків-мереживників, то в мистецтві низання перлами славиться впродовж багатьох століть саме жіноче вміння. Навіть іноземці, яких не можна було запідозрити у зайвих симпатіях до іногородців, й ті відзначали велику майстерність слов'янських жінок шити перлами. Вишивальниці, іноді самотійно, іноді (у пізніші епохи) по заданих контурах, творили свої шедеври з шовку, золотих ниток, каменів і перлів.

Останній накладался з особливим почуттям. Майстрині у своєму шитті й прикрасах, створили цілу галузь народного мистецтва, мистецтва колективного, яке не знало «шкіл», керованого лише почуттям краси, гармонії й витонченого художнього смаку.

У побуті перлами прикрашалися головним чином святковий одяг, а в правлячих колах і повсякденний. Значення одягу в побуті слов'ян було дуже велике. Це можна пояснити тим, що виготовлення навіть простої тканини вимагало дуже багато праці, уміння й часу. Виготовлення ж візерункової, розкішної тканини з кошовної пряжі – тонкої вовни, шовку, золотої нитки, вимагало великої майстерності, що часом переходило у мистецтво. Висока вартість матеріалу, з якого виготовлявся одяг, і його добротність викликали дбайливе відношення до одягу. Він передавалася, як кошовна річ, у спадщину. Це практикувалося й у простого народу, й у знаті. Головна увага зверталася на матеріал, з якого був виготовлений одяг, і на те, чим він був прикрашений. Покрій залишався єдиним у всіх шарах суспільства, але одяг простолюдина істотно відрізнявся від одягу знатної людини. Відрізнялася саме матеріалом і прикрасою. У народі головним чином побутували тканини домашнього вироблення з вовни, льону, коноплі.

Багаті верстви суспільства користувалися й вітчизняними тканинами більш тонкого виготовлення, і привізними – золотими, шовковими, вовняними. Одяг, пошитий із цих тканин, часто покривався перловим шиттям. Їм вишивалося все: від головних уборів до взуття, кокошники, коміри, обшлагаи, пояси, рукавиці, поділи. При цьому покритий перлами одяг допомагав людині зберігати своє серце, тіло й дух у чистоті й святості, символом чого як і раніше був цей шляхетний матеріал. Велика кількість перлів на одязі вражала бувалих іноземців. Вони відзначали: «Є губернії, як, наприклад, Нижегородська, у яких кожна селянка носить на шиї, на головному уборі від 200 до 300, а іноді й до тисячі справжніх перлин. У всіх жінок, яких я отут бачив, навіть у найбідніших жінок-рибачок, були на шиї принаймні 3-4 нитки гарних перлів; у більш заможних буває по 10-12 ниток, і

навіть головні убори вишиті перлами на зразок діадеми. На тутешні купецькі весілля купчихи приїжджають цілком унизані перлами й дорогоцінним камінням. Костюм, який коштує 100 000 асигнаціями, вважається у них ні за що. Перли також застосовувалися при створенні намиста, наручних браслетів, перснів та разків. І слов'яни і їхні нащадки розрізняли поняття «перлина» і «перли». Під останньою назвою малися на увазі особливої добротності перли. А назва «перлина», для виділення краси взагалі й винятковості предмета, збереглася в повсякденній мові й дотепер (кажуть, наприклад, «Крим – перлина півдня»). І в стародавності слово «перлинний» означало найвищу якість предмета або найвищу цінність: «Єдин же ізронив перлинну душу з хоробра тіла чрез злато ожереліє», – писав автор «Слова об полку Ігоревім». Не зважаючи на достаток перлів у побуті давньої Русі, він все-таки був у великій ціні, що видно із приватного згадування про перли як про коштовності, які передаються з роду в рід. Хоча цьому можуть бути й інші пояснення. Адже знаючи ціну справжнім скарбам, красі, чистоті, святості, наші предки могли вкладати їх у свої вироби й наказувати своїм дітям зберігати ці святині, передаючи мудрість поколінь із роду в рід. Особлива сфера застосування перлів – релігійна. До нас дійшли свідчення й вироби бісерного мистецтва вже часів після прийняття християнства. Усі ранні роботи минулого або знищені, як язичницькі, або рознізані й використані для створення образів нової віри. Найдавніша письмова згадка про таке перлинне шиття припадає на X століття. Слов'янський живопис – фреска, ікона й мозаїка, з XI століття також свідчать про широке застосування перлового шиття в слов'янському одязі, головних уборах, взутті. У церкві Св. Софії в Новгороді, на фресці «Костянтин і Олена» XII століття, бачимо контурні лінії одягу, відтворені перлами, а від початку XV століття маємо зображення на фресці Андрія Рубльова (Успенський собор у Володимирі) «праведних дружин, що йдуть у рай», одяг яких оздоблений перлами. На куполі собору Св. Софії, що у Києві, від XI століття з чотирьох мозаїчних фігур архангелів збереглася лише одна. Одяг цього архангела

покритий перлинним шиттям. Лінії одягу святих і німбу низані перлами так само, як і німби над головами інших персонажів. Ченці й чорниці, що присвятили себе богослужінню, відгороджені монастирськими стінами від мирських тривог і суєти, вишивали перлами ікони, обклади, завіси й ризи у славу того хто створив усіх нас. Звичайно ж за чистотою й духовністю ці роботи дорівнюють найкращим надбанням людського духу. Традиція ця була дбайливо пронесена крізь століття смут і потрясінь, пережила всі навали й братовбивчі війни, часи застою й реформ. І по сьогоднішній день перлами окантовуються церковні атрибути, оздоблення й начиння, а також одяг священнослужителів і патріархів.

2.4. Виховання любові та поваги до народних символів України засобами мистецтва бісероплетіння.

Виховання дітей – дуже відповідальна справа. Перед керівником гуртка постає багато складних і водночас важливих завдань. Як виростити гармонійну особистість, на які моральні цінності зорієнтувати дитину? Як підтримати допитливість учнів і зробити процес виховання цікавим і бажаним? Як зберегти і примножити доброту, людяність, любов до рідної землі, повагу до держави та людей? Для вирішення цих проблем необхідно підходити творчо і змістовно.

Виховуючи гуртківців, потрібно враховувати, що пріоритетними рисами ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави для них має бути відповідальність і дієвість. Вихованці мають не тільки ідентифікувати себе з українським народом, але й прагнути жити в Україні, розбудовувати свою країну, служити Вітчизні на шляху її національного демократичного відродження; працювати на її благо, захищати її; поважати закони України і дотримуватися Конституції; володіти державною мовою; визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію, справедливість.

Важливим фактором висвітлення матеріалу має стати славне минуле нашого народу, його найкращі надбання, звичаї і традиції. Першочергове місце відводиться принципу гуманізму, який передбачає визнання того, що людина – найвища цінність на Землі, передбачає опору на особистість, яка здатна до самовдосконалення. Ми повинні пам'ятати не лише трагічні сторінки історії, а розглядати самоцінність особистості як результат національного виховання разом із власним саморозвитком; навчити дітей знаходити гідне, схвальне і добре в національній історії.

СИМВОЛИ України поділяються на

▣ Народні

▣ Державні

Складовою частиною нашої роботи стало збирання матеріалів про українські народні символи: про вербу, калину, лелеку та інші.

Народні символи – це те, що найбільше любить і шанує даний народ. В одних народів їх більше, в інших менше. Називаючи народний символ, можна дізнатися, про яку країну іде мова.

Народні символи – це наші святині.

Національні символи України

калина

верба

рушник

писанка

віночок

Народні символи України Рослинні символи

•тополя

•верба

•дуб

•калина

•чорнобривці

•мальва

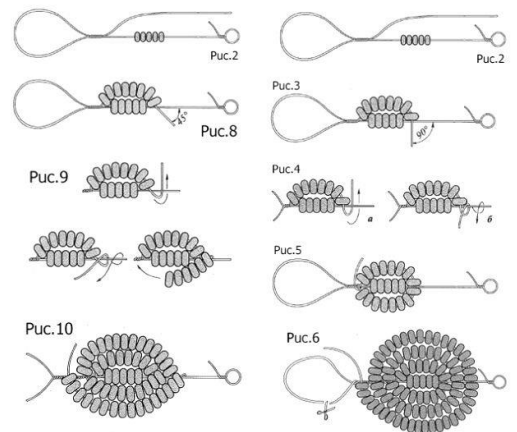
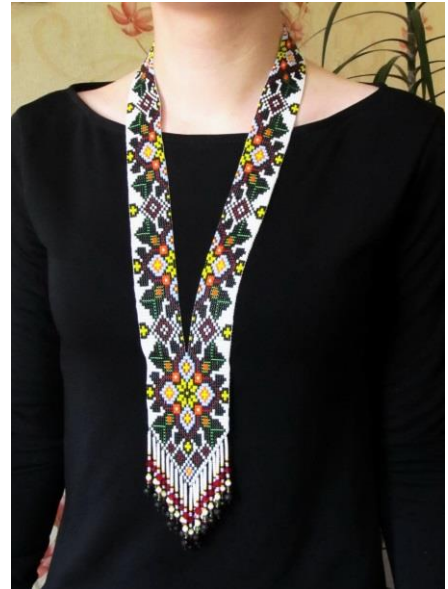
•любисток

•барвінок

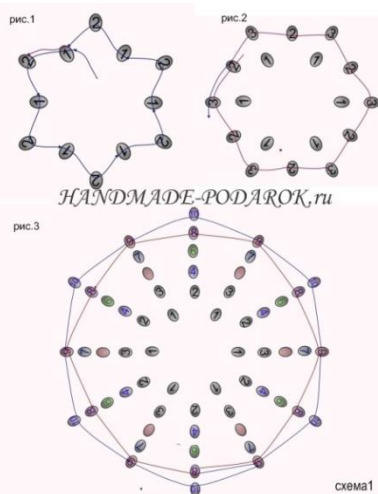
Барвінок

Барвінок є символом української культури. Ця невибаглива рослина завжди росла і росте біля українських осель, стелиться вздовж стежин. Барвінком прикрашають весільний коровай, його садять біля хати. Барвінок влітають дівчата у віночок. Він зеленіє навіть під снігом. Барвінок є символом кохання.

Верба

Вона своїми коренями скріплює береги, очищає воду. Коли копали криницю, то кидали шматок вербової колоди для очищення води. У відро з водою клали вербову дощечку, а на неї ставили кухлик для пиття води. Це була своєрідна народна гігієна. Верба символ родинного вогнища.

Калина - символ

- Значна поширеність калини на теренах України, пов'язана із календарними та родинно-побутовими обрядами. Найбільше цей давній фольклорний образ виступає словом - символом в асоціативному зв'язку:

- калина - мати;
- калина - дівчина,;
- калина - Україна;
- калина - кров;
- калина - пісня.

«*Без верби та калини нема України*» – так говорить народна мудрість! Мабуть, калина вмістила в себе всю символіку українського народу. Чому ж саме ця рослина? Напевно, через свою красу, через лікувальні властивості та палкий червоний колір. Навіть узимку калина не підкорюється сильним морозам, так само, як українці залишаються незламними та нескореними в тяжкі часи.

У минулі часи **соняшник** – символ сонця, праці та достатку, посідав значне місце в українській культурі. Люди прикрашали квітами домівки та паркани, зображували бутони у картинах, а також вишивали зображення рослини на одязі. Соняшник настільки міцно поєднаний з Україною, що важко повірити в те, що він прийшов до нас із чужоземних країн. Так, у XVIII-му столітті Христофор Колумб повертався з Північної Америки в

Європу, а на борту мореплавець перевозив чарівну рослину-сонце. Таким чином, скарбничка української символіки поповнилась на ще одну енергетично сильну квітку. До речі, з самого початку соняшник вирощували лише для декоративного оформлення подвір'я.

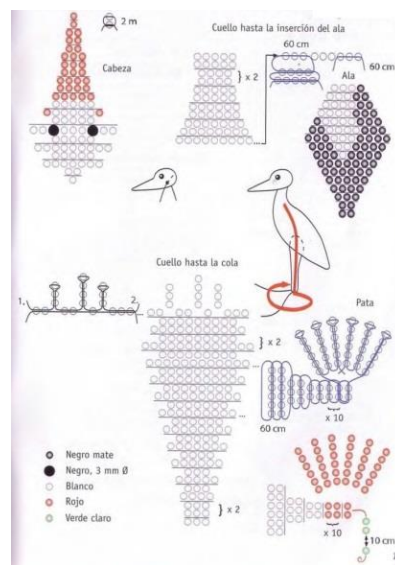

Лелека – символ любові до батька-матері, котрі благословили тебе на світ, а тому це й символ сімейного благополуччя, любові до рідної землі, Батьківщини. Щасливий той двір, де є гніздо лелеки, бо він – птаха священна, за розорення його гнізда кара вогнем. А ще лелека приносить до оселі немовлят...

Святий обов'язок лелеки знищувати різних гадюк, жаб. Своім прильотом в рідні краї він провіщає весну...

Окрім цього, лелека є символом вогню і сонячного світла, він завжди прилітає з наближенням бурі або грози. Лелека довіряє людям, на господарстві яких проживає, тому може спокійно розгулювати по їхньому двору навіть у їхній присутності. Вважають, коли дівчина вперше весною побачить лелеку високо в небі, то цього року обов'язково вийде заміж, а якщо вже в гнізді, то ще рік залишиться в батьківському домі...

Вінок

Вінок - оберег (береже дівоче волосся, знімає головний біль, заспокоює нервову систему, «знахар душі жіночої»).

Види вінків, їх ритуальне значення в Україні. Символічне значення квітів у віночку: деревій - символ нескореності, барвінок - символ життя, безсмертник - символ здоров'я, квіти яблуні та вишні - символ материнської любові, калина - символ дівочої вроди, вродливості, мак - символ туги та печалі, , чорнобривці - знімають головний біль, незабудки - зір розвивають, ромашка - серце заспокоює.

Символічне значення стрічок у віночку: світло-коричнева - символ землі-годувальниці, жовта - символ сонця, зелена - символ краси й молодості, синя - символ неба та води, жовтогаряча - символ хліба, фіолетова - символ мудрості, рожева - символ достатку, малинова - символ душевності, щирості. Дійство плетіння віночків, заготівля квітів, процес плетіння. Вікові ритуали одягання та носіння віночків (три, чотири, шість, сім років і т. ін.). Легенди, оповідання, пісні про віночок, квіти та стрічки у віночку.

Рушник

Рушник - невід'ємний символ хатнього інтер'єру, гостинності українського народу (хліб, сіль, гілочка барвінку на рушникові, рушник на кілочку біля хати, «рушник на кілочку - хата у віночку»).

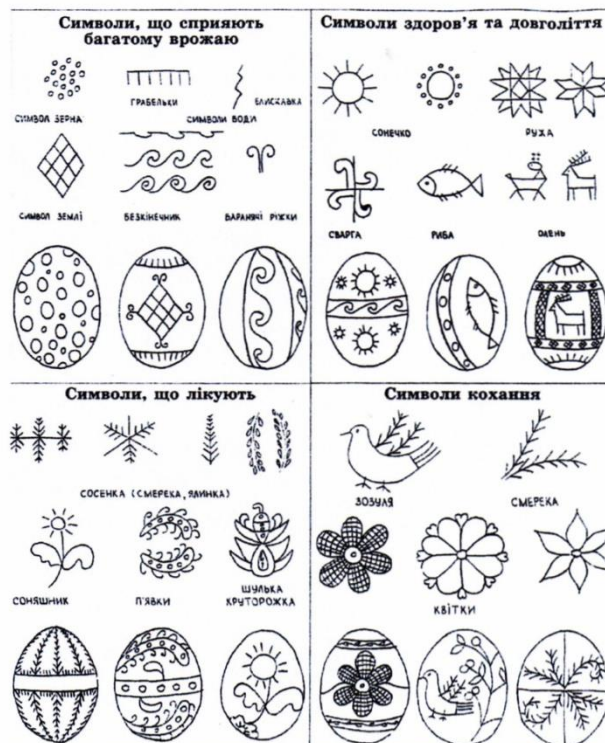
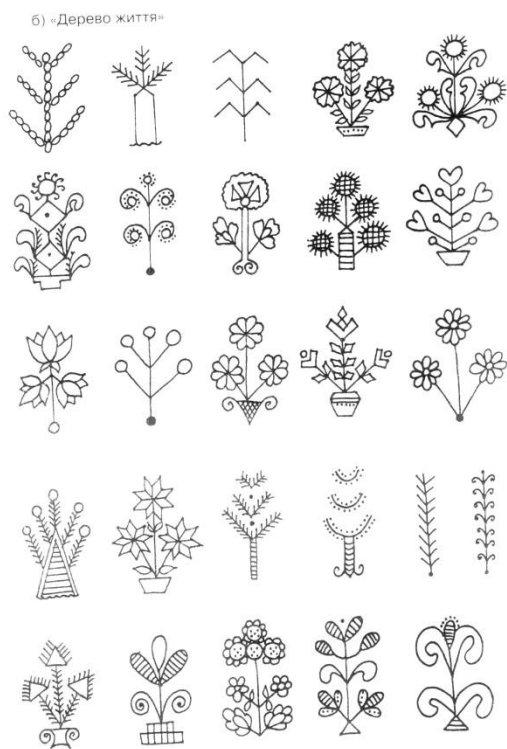
Види рушників: утирач, гостинник, стирок, стирач, покутник, подарунковий, обереги, сімейні (родинні) та ін.

Символічне значення рушників та вишиванок на них для дітей дошкільного віку: рушник-росяночка (для дівчаток), рушник-грайлик (для хлопчиків). Специфіка вишиванок на рушниках, кольори (відповідно до регіону, в якому мешкають діти). Легенди, оповідки, вірші, пісні, прислів'я про рушник.

Писанка – це символ Сонця, життя, його безсмертя, любові і краси, весняного відродження, добра, щастя, радості. Кожен орнаментальний мотив має певне сакральне значення. З них на писанці складається мальована молитва про злагоду і мир поміж людьми. У християнській культурі українців писанка стала символом воскресіння. В народі кажуть: «У світі доти існуватиме любов, доки люди писатимуть писанки».

*Я з-за столу не вставала
На яєчку малювала
Роду нашого святиню –
Українську березиню.
Гарна писанка у мене,
Бо вона для тебе, нене!*

Характерні риси українського національного вбрання сформувалися у XIV—XVIII ст. у середовищі селянства й козацтва. Протягом цього часу й до середини XX ст. розвій національної культури головним чином зосереджувався в українському селі. Тому, говорячи про український народний одяг, передусім мають на увазі ношу селян, яку у свято чи будень неодмінно доповнювали різними прикрасами. Судячи з історичних документів, малярських полотен, світлин, деяких музейних пам'яток, важливе місце в комплексі українського вбрання займали оздоби зі скла. Скляні коралики та стрази використовували для виготовлення недорогих ювелірних оздоб – намиста, сережок та каблучок, що мали попит серед незаможних міщанок та селянок. Найпопулярнішими з цієї групи прикрас були намиста зі скляних однобарвних кораликів, якими імітували коштовні камені: перли, бірюзу, смарагд, бурштин, корал, рубін, гранат тощо. Зазвичай

саме такі оздоби, набрані з литих намистин промислового виробництва біло-молочного, блакитного, зеленого, жовтого, червоного, вишневого, чорного кольорів, іноді разом із низками щирих коралів, прикрашали святкове вбрання українських селянок у ХІХ – першої половині ХХ ст. Наприкінці ХІХ століття, в українському народному жіночому одязі, з'являються разки дутих (на зразок ялинкових прикрас) із дзеркальним відблиском намистин. Дешеві і тому доступні «світлячки», або ж «лускавки» чи «надуванні», значно потіснили інше намисто, змінивши естетичні вподобання українок, яким надміру блискучі намиста здалися надзвичайно ефектним доповненням одягу.

Особливістю ансамблю святкового народного вбрання покутянок, гуцулок та буковинок були так звані «венетійські коралі», або як їх ще називали «писані пацьорки», котрі носили разом з іншими прикрасами. Вишукані «венетійські коралі» коштували досить дорого, оскільки їхнє виготовлення вимагало великих зусиль (ручне декорування) та недешевих матеріалів. Округлі скляні кульки, діаметром 9-16 мм, венетійські майстри розписували кольоровими емалями й інкрустували золотом та кольоровим склом; орнамент складався з прямих та хвилястих ліній, закрутів, кілець або цяток. Найціннішим вважалося намисто з великих, щедро золочених кораликів.

Упродовж ХІХ – першої половини ХХ ст., в оздобленні українського народного одягу, поряд із намистами зі скляних кораликів поширюються і прикраси з бісеру: «гирдани», «гардяники», «гердани», «галочки», «голочки», «згардочки», «дробинки», «ланки», «лучки», «очка», «ширинки» тощо. Найдавніші такі вироби, які зберігаються в художніх музеях, походять із ХІХ століття. Високий художній рівень цих творів дає підстави припускати існування народної традиції бісерних оздоб ще у ХVІІІ столітті.

Бісерні прикраси народного одягу у першій половині – середині ХІХ століття поширюються спершу на значній частині західних, а наприкінці ХІХ століття. і в деяких селах північної та центральної України. В ареал

української народної традиції бісерного оздобництва входили, як Західне Поділля, Опілля, Покуття, Підгір'я, Бойківщина, Гуцульщина, Лемківщина, низинні терени Закарпаття, Північна Буковина, так і Волинь, Полісся Середнє Подніпров'я.

Прикраси українців завжди виконували дві функції – захисну та інформативну. Оберегові та ритуальні прикраси носили лише на тілі – обручки, браслети й хрести. Ну а ті, що носили поверх одягу, красномовно говорили про достаток господаря, наприклад, шість ниток коралового намиста, коштували, як пара волів.

Гердани

Гердани – нагрудні бісерні прикраси у вигляді петлі з двох смужок, з'єднаних медальйоном в місці сонячного сплетіння. Таку продовговату прикрасу носили переважно чоловіки, проте згодом гердани почали прикрашати й жіночі вбрання. Інколи українські дівчата вплітали серед бісеру невеличкі люстерка. На Волині, Поділлі та Галичині гердани були досить популярними. Орнамент та візерунок плетіння залежав від певної місцевості українських земель.

Силянки

Силянки, або плетінки, рівні смужки з бісеру, які зав'язують ззаду на шії. Назва походить від способу виготовлення таких прикрас («силяння» – спосіб нанизування бісеру на нитку. Неширокі (два-три сантиметри) силянки жінки носили щодня як оберіг (сила силянки як оберегу завжди визначалася орнаментом). Для більшої сили оберегу гуцули, наприклад, бісерну стрічку із захисним орнаментом нашивали на червону смужку полотна. Традиційним орнаментом бісерних прикрас був геометричний ромб з простими або ускладненими контурами, трикутник з ріжками-відгалуженнями по кутах, зигзаги і кривульки – символи нескінченності.

Криси

Криси – широкі (до 20 см) круглі коміри з бісеру, що вкривали шию, плечі і груди жінки. Їх носили у свята лемки і бойки. На свята надягали відразу декілька різноколірних комірців різної довжини й ширини, які спускалися аж до поясу. Для того, щоб сплести один такий комір, треба витратити приблизно 200 годин.

Українські жінки завжди дбали про красу й оригінальність свого житла, одягу, побутових речей. А бісер використовувався поряд з вишивкою для оздоблення одягу. Методом плетіння виготовлялись гердани, пояси, бісером обплітали великодні яйця, розшивали церковні атрибути, одяг священнослужителів.

В наш час народне мистецтво почало своє відродження. З кожним роком збільшується кількість людей, зацікавлених в тому, щоб навчитися якогось народного ремесла.

Будь-яка робота, якою б простою вона не здавалась, потребує певних знань, практичних вмінь та навичок. Чим раніше в своєму житті ми стикаємося з якимось заняттям, тим простішим воно стає потім. Проте цікавим і необхідним для нас воно стає тільки тоді, коли у цьому занятті є можливість виразити і проявити себе, коли в ньому є місце творчості. Сьогодні мало хто сумнівається в тому, що творчість – надійний резерв життєвої активності, захопленості.

У кожній людині від природи закладені величезні можливості. Допомогти реалізувати їх, подолати психологічний бар'єр страху перед чимось новим, захопити, розвинути можливості легше всього у цікавому занятті. Саме до таких цікавих занять, на мій погляд, належать такі види декоративно-прикладного мистецтва як бісероплетіння.

Бісероплетіння – найбільш відомий та популярний вид декоративно-прикладного мистецтва у наш час. Бісер перш за все захоплює грою кольорів, які відблискують різнокольоровими вогниками, дає відчуття особливої радості, чарівності і таємничості. У людей завжди живий потяг до прекрасного, незалежно від того, в якому столітті вони живуть і який устрій їхнього життя. Бісер знову входить в моду, він піднявся із напівзабуття і, сподіваюся, посяде чільне місце поряд з іншими видами декоративно-прикладного мистецтва.

Речі, які створені своїми руками, завжди тішитимуть кожного з нас і грітимуть теплом родинну оселю, тому що випромінюють затишок і

душевний спокій. З цих речей складаються цінності нашого народу – це наша культура, наш спадок, який залишиться після нас, щоб дивувати наступні покоління. Сподіваємося, що і ми вносимо свій внесок для того, щоб змінити світ на краще, пропагуючи в такий спосіб українське народне мистецтво.

ВИСНОВКИ

Як свідчить історичний досвід, без національно-патріотичного виховання дітей та молоді неможливо зберегти державу, зокрема націю. Патріотичне виховання покликане формувати в молоді високі моральні якості та ідеали, почуття любові до своєї Батьківщини, потребу в служінні їй. Воно орієнтоване на формування свідомого громадянина, патріота, професіонала, людини зі шляхетними особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями та поведінкою, спрямованими на саморозвиток.

Патріотизм – суспільно-психологічне і моральне почуття, яке передбачає відданість своєї Батьківщині й любов до неї, бажання захищати її. Патріотизм як одна з яскравих емоційних якостей людини має моральне значення, оскільки проявляється у її громадянській позиції, у дотриманні традицій своїх батьків.

Про актуальність цього питання свідчить низка державних документів, розроблених науковцями та науково-дослідницькими колективами: Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна стратегія розвитку освіти, Концепція національного виховання, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності.

Критерієм і результатом національно-патріотичного виховання є громадянськість особистості, складовими якої є моральна, політична та правова культура, почуття власної гідності, внутрішньої свободи і водночас вболівання за суспільні ідеали, за пріоритети держави, благо свого народу і його дружні взаємини у світовому співавторстві.

Становлення громадянина розпочинається з дитинства. Саме в цей період у дитини закладаються підвалини майбутньої свідомості, характеру поведінки, формуються риси українця. Підростаючи, дитина вбирає в себе те, чим живе родина, народ України, поступово формується свідомий

громадянин і патріот. Завдання освітніх навчальних закладів – формувати і розвивати такі особистісні якості, як повагу до прав і свобод людини, відповідальність, відкритість та критичне мислення, толерантність, готовність брати участь у соціально-політичному житті країни.

Ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Запорукою ефективності виховного процесу є органічне поєднання системи принципів національно-патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечує досягнення відповідних результатів – міцно і органічно засвоєних загальнолюдських і українських національних цінностей.

Педагогічний аспект декоративно-прикладного мистецтва спрямований на те, щоб діти розумом і серцем засвоїли народну мораль, певні норми поведінки, етику й естетику побуту, культуру, оволодівали вміннями та навичками трудової діяльності, фізичного вдосконалення тощо.

Народні традиції, звичаї та обряди, об'єднуючи минуле й майбутнє народу, старші і молодші покоління, інтегрують людей у високо розвинену сучасну націю. Традиції є основою виховання, головним механізмом формування якостей особистості.

Отже, і перед нами, педагогами, стоїть завдання надзвичайної ваги – виховати громадянина – патріота своєї Батьківщини, культурну, освічену людину, яка гідна представлятиме свою державу у всесвітній спільноті.

Здійснення національно-патріотичного виховання є однією з головних складових національної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербань П. Проблеми сучасної освіти // «Літературна Україна». – 13 липня 2006.
2. Дзеркало–2007 (настрої і стереотипи населення України). [Електрон. ресурс] // ЦСД «Софія» [веб-сайт] – Режим доступу: <http://www.sofia.com.ua/page42.html>
3. Юхновський І. Про ідеологію і політику Українського інституту національної пам'яті/ І. Юхновський// Дзеркало тижня. – 2007.№40.–С 16-18.
4. «Українське народознавство» Є.Ф.Лозинська, Львів, «Оріяна Нова», 2008 р. стор. 151, стор. 111-136.
5. Формування активної життєвої позиції молодого громадянина України: Наук.-допом.бібліогр. покажчик/ Упоряд.: Л.О.Пономаренко, Л.І.Ніколюк, Г.К.Черняєва та 47ед.; Наук 47ед.. П.І.Рогова, – К.: КНЕУ,2002.-141с.
6. Чабан Л.Г. Мистецтво виховання громадянина. – Донецьк: Видавництво «Укр НТЕК», 2002. – 32с
7. Калошин В.Ф. Педагогіка співробітництва – основа гуманізації навчально-виховного процесу // Проблеми освіти. - 1995. - Випуск 2. - С. 98-104.
8. Куликова Л. Г. Квіти з бісеру: - М.: Видавничий будинок МСП, 2009 рік, - 104 с.: іл.
9. Моляко В.О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини // Практична психологія та соціальна робота. -2004. - №8. - с.1-4.
10. Освітні технології : навч.-метод, посіб. / О.М. Пехота,А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін; за заг. Ред. О.М.Пехоти. -К. : АСК, 2002. -255 с.
11. Романова А.А. Магія бісеру: нові ідеї для рукодільниць – Ростов н /Д: Фенікс, 2007 рік. - 155 с.: іл.

12. Литвине Е.М. Українське народне мистецтво. Вишивання і нанизування (Альбом). – К.: Вища шк., 2004.
13. Журнал «Модний» №12, 2015, Київ.
14. Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру. – Л.: „Свічадо”, 2007.
15. Ніколаєва Т. Історія українського костюма. – К., 2006.
16. В.Вірко О.В. Український вінок та інші прикраси з бісеру. – Донецьк: «Видавництво СКІФ», 2014.
17. К. Беннер, Квіти букети і композиції з бісеру. Видавництво: «Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015.